

Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Adlı Romanına Oluşumsal Yapısalcı Bir Yaklaşım

Servet TİKEN (*)

Özet: Yazarların köye yönelik ilgilerinin artması ve siyasal gelişmelerin etkisiyle yaygınlaşan köy romanları, Türk edebiyatında önemli bir yer tutar. Köy romancılığının öne çıkan temsilcilerinden Fakir Baykurt'un, *Yılanların Öcü* adlı romanı da, toplumsal eşitsizlikleri dile getiren, güçlü ile güçsüzün mücadelesini konu edinen bir köy romanı olarak dikkat çeker. Edebiyat sosyolojisi araştırmaları için birçok veri sunan bir metin olma özelliğini taşıyan roman, hem siyasal, hem de toplumsal sonuçlar barındırır. Bu bakımdan makalede, Lucien Goldmann'ın geliştirdiği "Oluşumsal Yapısalcı" yöntem ile toplumbilimsel bir metin çözümlemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köy romanı, Fakir Baykurt, *Yılanların Öcü*, Lucien Goldmann, Oluşumsal Yapısalcılık

A Genetic-Structuralistic Approach to Fakir Baykurt's Novel Yılanların Öcü

Abstract: The rural novels hold a prominent place in the Turkish literature, after spreading with the increasing concerns of the writers to country life, and by the affect of the political developments. *Yılanların Öcü*, a novel of Fakir Baykurt, one of the leading representatives of the rural novels, catches attention as a rural novel that expresses the social inequalities and treats the struggle between the powerful and the weak. Being a text that offers a great deal of materials for researches in literary sociology, the novel includes both political and social results. With this regard, we have made, in this article, a sociological text analyse, using the method "Genetic Structuralism", which has been developed by Lucien Goldmann.

Key Words: Rural novel, Fakir Baykurt, *Yılanların Öcü*, Lucien Goldmann, Genetic Structuralism.

*) Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD.
(e-posta: servettiken@atauni.edu.tr)

I. Giriş

Türk edebiyatında Tanzimat dönemi ile başlayan Batılılaşma sürecine koşut olarak ortaya çıkan roman, toplumsal ve siyasal gelişmelerden büyük ölçüde etkilenir. Yazar ve düşünürlerin Tanzimat'tan başlayarak toplumsal konulara ilgisiz kalmamasıyla roman, Türkiye'nin yaşadığı değişim ve dönüşümlerin izlenebileceği ayrıcalıklı bir tür olur. Böylelikle 'roman toplumun bir anlatımıdır' savı Türk romanını anlama ve açıklamaya yönelik çözümlenelerde temel hareket noktası olur.

Türk romanında toplumsal ve siyasal yapının açıklanmasında köy romanları, önemli bir yer tutar. Köy gerçekliği ve köylünün içinde bulunduğu sorunları ele alan ilk eserler, Türk edebiyatında 19. yüzyılın son çeyreğinde görülür. Öncü eserlerden sonra köy hayatı, giderek yaygınlaşarak çeşitli yaklaşımlarla romanın konusu olur. Ancak yazarların köye yönelik ilgileri, köyün siyasal bir projenin nesnesi olarak gündeme gelmesinden sonra, Cumhuriyet dönemi Türk romanında yoğunluk kazanmaya başlar.

1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın beklenmedik ölçüde ilgi görmesi, yönetici kadroda Cumhuriyet devrimlerinin halk tarafından henüz anlaşılmadığı düşüncesini uyandırır. Aynı dönemde Avrupa'da ortaya çıkan köycü söylemlerin de etkisiyle, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1931'deki üçüncü parti kongresinde, yeni dizgenin tam olarak oturtulması için bir dizi önlem alınır. Bunlardan biri, 1932 yılında yetişkinlerin eğitimini öngören ve köycülük kollarına özel önem veren Halkevleri'nin kurulmasıdır (Karaömerlioğlu, 2006: 56).

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının 1930'lu yıllarda köy merkezli etkin politikalar geliştirmesinin ardından, Türk aydını arasında da köycülük düşüncesi yaygınlık kazanmaya başlar. Kadro, Ülke ve çeşitli Halkevleri dergileri gibi süreli yayınlar tarafından dile getirilen köycü söylemlerle birlikte, Türk edebiyatında da köy ve köylünün sorunlarına eleştirel yaklaşan ürünler verilir. Sadri Ertem'in *Çıkrıklar Durunca* (1931), Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban* (1932) ve Sabahattin Ali'nin *Kuyucaklı Yusuf* (1937) adlı romanları bu dönemin öne çıkan eserleri olarak ilgi çeker.

Köy sorunlarını ele alan romanların büyük ilgi çekmesine karşın, bu romanların köy gerçekliğini tamamiyle yansıtmadığı kanısı, birçok eleştirmen tarafından dile getirilir. Anadolu köyünün olumsuz yanlarını işleyen *Yaban* için Berna Moran'ın "yönetici sınıftan bir aydın bürokratin kafasındaki Anadolu simgesi" (Moran, 2003: 218) diye söz etmesi, bu romanların 'güdümlü' lük yönüne işaret eder.

Türkiye'de köycü söylemin en önemli aşamalarından biri, hem siyasal, hem de toplumsal hayatta adından çokça söz ettiren ve birçok tartışmanın odağında kalan Köy Enstitüleri'dir. 1940 yılında kurulan Köy Enstitüleri, "yaparak öğrenme" ilkesiyle köylülerle seçkinler arasındaki büyük uçurumu, köylülerin kendi içinden çıkacak seçkinlerle kapatmayı hedefleyen eğitim kurumları olarak hayata geçirilir (Karaömerlioğlu, 2006: 96).

Köy Enstitüleri'nin eğitim programında, edebiyata çok önem verilir ve sık sık dünya klasikleri okutulan öğrenciler Türk folkloruna ve halk müziğine yönlendirilir. Dil konu-

sunda da öğrencilere arı bir Türkçe kullanmaları öğütlenir. Bu çalışmalarını desteklemek için Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1945'de yayımlamaya başladığı, öğretmenlerle öğrencilerin öykü, şiir ve gözlemlerinin yer aldığı Köy Enstitüleri Dergisi, yeni köy edebiyatının öncüsü olur (Karpat, 1962: 39).

1950'den sonra köy konusunu işleyen yazarlara, Köy Enstitülü yazarların katılımıyla köy romanı iki koldan yürümeye başlar. Romanda oldukça yaygınlık kazanan köy konusu, giderek toplu bir hareket haline gelir (Kaplan, 1997: 137). Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Kemal Bilbaşar, Kemal Tahir ve Yaşar Kemal gibi birçok yazarca yayımlanan köy romanlarında, işsizlik, yoksulluk, toprak mücadelesi, sağlık ve eğitim sorunları, batıl inançların yaygınlığı gibi toplumsal konular üzerinde durulur.

Türk romanında köye yönelme, edebî bir arayış olmanın yanı sıra toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişmelerle de ilintilidir. Taner Timur, köy romanının yaygınlaşmasında, "uluslararası konjonktürün zorladığı yapay bir demokratlaşma" sürecinin etkili olduğunu ifade eder (Timur, 1991: 92). Asım Karaömerlioğlu da, özellikle sol aydınların köylülüğe gösterdikleri ilgiyi, Türkiye'de işçi sınıfının Batı Avrupa'daki sol hareketler kadar güçlü bir etken olmamasına bağlar (Karaömerlioğlu, 2006: 161).

Köycülüğün siyasal bir söylem olarak dile getirilmesiyle öne çıkan köy romanı, Türk romanındaki önemli yönelimlerden biri olur. Türkiye'de siyasal ve toplumsal gerilimlerin arttığı bir dönemde yoğunlaşan bu romanlar, edebî özelliklerinin yanında, toplumbilimsel araştırmalar için de ilgi çekici bir veri oluşturur.

Çalışmamızda, XX. yüzyıl Türk edebiyatının önde gelen köy romanı yazarlarından Fakir Baykurt'un 1958 yılında yayımlanan *Yılanların Öcü* adlı romanını toplumbilimsel yöntemle çözümlemeyi amaçlıyoruz. Köy gerçekliğini yansıtmayı başarmış romanlardan biri olan *Yılanların Öcü*'nü, Lucien Goldmann'ın "yazın toplumbilimsel oluşumsal yapısalcı eleştiri yöntemi" (Tilbe, 2000) ile çözümlemeye çalışacağız.

II. Oluşumsal Yapısalcı Eleştiri

Bir edebiyat metnini çözümlemek, onu belli bir bütünlük içinde ele almayı gerektirir. Bu bütünlük, gerek edebî metinlerde içkin; yapısal ve dilbilimsel dizgelerin anlaşılması, gerekse ona eklenen aşkın; toplumsal ve siyasal yapıların açıklanmasıyla sağlanabilir. Öyle ki, "bir çağın genel sorunsalını, metin içine yerleşmiş, yazınsallığa dönüştürülmüş, yani anlamlandırılarak yeniden üretilmiş biçimiyle kavrayabiliriz." (Gürsel, 1981: 3) Demek ki, her metin gerek dilsel, gerekse tarihsel süreç içinde eşsüremli ve artsüremli olarak sayısız anlam üreten bir göstergeler dizgesidir. Bu bağlamda toplumbilimsel bir çözümleme, metnin içkin ve aşkın çoklu anlamsal bağlanımlarını saptamada araştırmacı/eleştirmene sayısız olanaklar sunar.

Marks, Lukacs ve Piaget'nin görüşlerinden yola çıkarak, 50-70'li yıllarda Goldmann'ın geliştirerek, "oluşumsal yapısalcılık" adını verdiği edebiyat sosyolojisi yöntemi tutarlı bir bütün olarak varlığını devam ettirir (Tilbe, 2004: 95). Günümüzde de Goldmann'ın yöntemi, edebiyat metnini hem içsel, hem de dışsal bağıntılarıyla ele alan 'bütüncül' bir yaklaşım olarak, edebiyat sosyolojisi araştırmalarına öncülük etme işlevini sürdürür.

Oluşumsal yapısalcılık, “toplumsal değişme, gelişme ve çelişkilerden hareketle toplumsal bir grubun “dünya görüşü”nü ortaya koyan, açıklayan, toplumsal simgeleri çözümleyen diyalektik-dinamik bir yöntemdir.” (Akten, 1999: 162) Goldmann’a göre, “sanatçının dünya görüşü aristokrat, burjuva ya da proleter olduğu ölçüde sanatı da aristokrat, burjuva ya da proleter olacaktır.” (Goldmann, 1976: 73) Böylelikle, yazarın dünya algısı, metin çözümlemelerinde anahtar işlevi görür ve bu da, kuramın bir yönüyle “yazara dönük”lüğüne de işaret eder. Bu bağlamda, “yazınsal yapının belli bir “izleğini” yazar-daki “ülküselle düşünce” ve bunu düşlerle gerçekleştirme eğilimi” (İnal, 1979: 63) görüşü, yazarın dünya görüşünün metin üzerinde son derece etkili olduğunu keskinler.

Goldmann, “edebiyat ve felsefe, değişik düzeylerde, bir dünya görüşünün anlatımlarıdır, dünya görüşleri de kişisel değil toplumsal olgulardır” (Goldmann, 1976: 61) savını öne sürer. Öte yandan, “bu yapıt hangi insan grubu ile ilintili olarak anlaşılabilir?” (Tilbe, 1999: 105) sorusuna aranan yanıt, romana içkin ve aşkın toplumsal katmanları ve onların dünya görüşünü gün ışığına çıkarmaya yardım eder.

Oluşumsal yapısalcı yöntemde metin, anlama ve açıklama aşamaları adı verilen iki bölümde çözümlenir. Goldmann, ‘açıklama’ ve ‘anlama’yi birbirinden ayrı iki zihinsel süreç değil, iki farklı aynaya yansıyan tek bir süreç olarak değerlendirir ve bu yöntemin diğerlerine göre, öncelikle birleştirici bir biçimde insan eylemlerinin bütününe ele alması ve bununla birlikte, “aynı zamanda hem anlaşılır hem de açıklayıcı olması” yönünde iki kat üstünlüğü olduğunu söyler (Goldmann, 2005: 81-82). Metne dönük olarak gerçekleşen anlama aşamasında, metnin iç tutarlılığı ortaya çıkarılır. Açıklama aşamasında ise; bu tutarlı yapıları metin dışı toplumsal, siyasal ve ekonomik bağlanımlara yerleştirerek döneme ilişkin tutarlı ve bütüncül bir dünya görüşüne ulaşmak amaçlanır.

III. Anlama Aşaması: İçkin Çözümleme

A. Anlatının bakış açıları

Yılanların Öcü romanı, her şeyi bilen ve her şeyi gören bir anlatıcının “hâkim bakış açısı” ile aktarılır. “Sıfır odaklayım” ya da “sınırsız bakış açısı” diye de adlandırılan bu bakış açısıyla anlatıcı-yazar, roman kişileriyle ilgili her şeyi, onların düşüncelerini, niyetlerini bilir ya da sezer, kahramanların geçmişlerini ve geleceklerini bilir, aynı anda meydana gelen olayları betimler (Kıran, 2003: 104):

“Bayram, harımını düşündü mü, “Kaderim iyiymiş!... der saf saf. “İyi bir harıma düşmüşüm! Koşumum kötü, bir yanı öküz bir yanı inek; ama harım da iyi, karım da iyi!...” Böyle der kendi kendine güler.” (Baykurt, 2006: 12)

Diğer taraftan anlatıcı-yazarın kişiler üzerinde geniş bir egemenliği söz konusudur:

“Karataş Köy Kurulu’nun İkinci Üyesi Hacı, öksüre öksüre kalktı yataktan. Çok işi var bugün. Kerpiç kestiriyor. İşçi, taşçı bakacak. Kardeşi Mevlüt’ün kaynatası, hem de köyün yapı ustası Taşkelle Mehmet’le konuştu, sağlam söz aldı. Yakındaki Gökçekaya’ya varıp bir usta daha bulacak. “Bir usta daha bulursan ikimiz yaparız!...” Taşkelle. Yeni bir ev yaptıracak. Yarın olmazsa öbür gün temeli atacak.” (Baykurt, 2006: 16)

Kişilerin konuşmalarında bölgesel ağız özelliklerinin korunduğu romanda, anlatıcı da zaman zaman roman kişileri gibi bölgesel sözcük dağarcığını kullanarak anlatımını sürdürür. Bu, anlatıcının olaylara ve kişilere yakınlığını göstermesi ve güvenilirliği açısından olumlu bir yaklaşımdır:

“Karataşlılar, Köysuyu'nun iki yanına söğütleri, kavakları sıralamıştı. Batak yerler kurumuş, eski sazlıklar farımıştı. Bayram sorumsuz politikacılar gibi sesini kabartarak bol keseden atmaya başladı.

“Bugünkü gününe kadar yamalı ‘alaca’ giydiğin yeter! Bundan sonra dal güllü pazenler alacağım, kutnu kumaşlara beleyeceğim ulan seni! İrezillğe paydos gayrik!...” (Baykurt, 2006: 14)

Olaylar ve kişiler üzerinde ayrıntılı betimlemeler yapmaktan kaçınan anlatıcı, daha çok kişileri konuşturarak olayların akışını aktarmayı yeğler. Bu bölümlerde iç bakış açısı baskındır, yani anlatıcı ile öykü kişinin bilgisi eşit konumdadır. Ancak, anlatıcının romanda yer yer oldukça uzun olan karşılıklı konuşmalara yer vermesi, anlatım tekniği açısından bir kusur olarak değerlendirilecek ölçüdedir.

B. Zaman

Toplumsal ve siyasal yapının sorgulandığı roman, Demokrat Parti iktidarı (22 Mayıs 1950–27 Mayıs 1960) döneminin ilk yıllarını ele alır. Muhtarın, köylü-devlet ilişkisini gözler önüne sermesi bakımından da dikkat çekici olan köylüye yaptığı konuşma, anlatının geçtiği öykü zamanını gösterir:

“Bahusus şimdi ortalıkta bir demokratçılar var. Dikkat edin, çilik değil, çılık! Malum ya, çilik başka, çılık başka. Demokratçılıktan amaç, herkes nerde sen de orda olacaksın demektir. Şimdi bir işe başladın mı, çoğunluk diyorlar. Çoğunluk hayhayı bastı mı ‘Hayır’ deyenin hali harap. Anlaşıldı mı arkadaşlar? Bundan böyle muhaliflik, münafıklık yoktur. ‘Hayır’ demek yasak edilmiştir.” (Baykurt, 2006: 82)

Romanda olaylar, çoğunlukla görülen geçmiş zamanla, artsüremlî öyküleme yöntemiyle sunulur:

“İrazca, ekmek etmek için ateşi hayattaki ocağa yaktı bu sabah. Unu dışardaeledi. Hamuru dışarda yağurdu.

Ahmet, Osman, Şerfe, içerde uyuyor.

Sığır sığa köy içinde toplandı. İrazca zor şer aşağı inebildi. Eşeği, düveyi çıkardı ahırdan. Hergeleye sürdü. Merdiven, her inip çıkışında yüreğine korku veriyor. İşler kı-zışmadan bir çözüme bakmalı ne yapıp edip.” (Baykurt, 2006: 99)

Romanda yer yer dikkat çeken şimdiki zamanlı cümlelerle, eşsüremlî bir öyküleme yapılır. Öykü zamanıyla öyküleme zamanının çakıştığı bu bölümlerde okur, roman kişileri ve olaylarla daha yakın iletişim kurar:

“Havana'nın Sivri'den doğru bir sis geliyor köyün üstüne. Ağır ağır geliyor sis...” (Baykurt, 2006: 122)

Süredizimsel olarak öykülenen olaylarda anlatma zamanı, yaz aylarında geçen, yaklaşık iki haftalık bir süreyi kapsar. Haceli'nin Kara Bayram'ın evinin önüne ev yaptırmak istemesi üzerine gelişen olayları anlatan romanda, 'sabah yeni oluyordu, karanlık çökünce, ikinci vakti, akşam vakti, bir saat kadar' gibi zaman bildiren anlatımlarla süredizimsel bir akış sağlanır.

İki haftalık bir zaman diliminde geçen olaylara hız ve heyecan kazandıran olaylar iki gecede gerçekleşir. Kara Bayram ve ailesinin Haceli'nin açtığı temellerin yerini doldurdukları gece ile Haceli'nin hazırlattığı kerpiçleri kırdıkları gece, iki aile arasındaki gerilimin artmasına sebep olur. Bunun yanı sıra Kaymakam'ın köyü ziyaret ettiği gün, romanda en fazla işlenen zaman aralığı olarak dikkat çeker.

Romanda süredizimsel olarak devam eden zamanda, özetleme tekniğine başvurulmuş romandaki temel gerilimin sona erdiği, Kaymakam'ın köyden ayrılmasından sonraki dört gün özetlenir. Haçça'nın tedavi sürecini içine alan zamandaki bu atlamayla, romanda oldukça hızlı bir şekilde seyreden olayların sonlandığı hissettirilir:

“Geçiyor; günler gelip geçiyor.

Irazca, Şakir Efendi'nin önüne sofrayı serdi. Bir tas çorba koydu. Bir küçük sahana üç yumurta kırıp getirdi.

“Kusura bakma Şakir Efendi aslanım!” dedi. “Dört gündür sana birçok telaşımız oldu. Geldin, gittin işneledin. Allah'a şükür sayende bir parça iyileşti. Düşmanların gözü kör olsun! Şunları yiyiver iyi kötü...” (Baykurt, 2006: 222)

Kara Bayram ve ailesinin köy yaşantısından kısa bir kesitin artsüremli olarak öykülediği romanda olayların anlatımı, anlatıcının “Gün ışığı, köyü köşeyi sardı, kapladı toprağı...” (Baykurt, 2006: 11) cümlesiyle başlar, Irazca'nın “Gece olsun... Düşün yollara! Yollara!...” (Baykurt, 2006: 273) sözleriyle sona erer. Romanın başındaki Kara Bayram ve ailesinin mutlu yaşantısı anlatılırken zaman olarak sabahın seçilmesi, romanın sonunda ise ailenin başına gelen felaketleri çağrıştırmaya gecenin seçilmesi, romanda zamana simgesel bir boyut kazandırıldığını da gösterir.

C. Mekân

Yılanların Öcü romanında gerçek bir mekân seçilmiştir. Burdur'un Yeşilova ilçesine bağlı seksen evli Karataş köyünde geçen olaylar, Kara Bayram'ın evi, Muhtarın evi, Irazca'nın kardeşi Sultanca'nın evi, köyün camisi, Nuri'nin kahvesi gibi kapalı mekânlarla, Haceli'nin ev yapacağı yer, köy meydanı, Kara Bayram'a ve Haceli'ye ait tarlalar gibi açık mekânlarda geçer.

Kendi halinde yaşayan Kara Bayram'ın evi, yoksulluklarla dolu olmasına karşın köy içinde olması sebebiyle esenlikli bir mekân olarak sunulur:

“Kara Bayram'ın babadan kalma evi köy içine bakıyordu... İki kattı. Altı ahır, samanlık, koyun damı. Üstü iki oda bir “hayat”tı. Odalardan birinde oturur, yer içer, yatarlardı. Birine de taktuk korlardı.” (Baykurt, 2006: 43)

“Ağali'nin eviyle Bayram'ın evi kış kışa: Birinin kapısı doğuya bakar, birinin kapısı batıya. Bayram'ınki batıya, köy içine bakar, güneyden bir parça güneş alır.” (Baykurt, 2006: 50)

Haceli'nin köy içine Kara Bayram'ın evinin önünde ev yaptırmak istemesiyle, romanın başında esenlikli olarak sunulan Kara Bayram'ın evi esenliksiz bir mekâna dönüşür. Ağali'nin Bayram'a öğütleri, Haceli'nin evini yaptırdıktan sonra, evinin çekilmez bir hale geleceğine işaret eder:

“Bir adamın, başka bir adamın evinin önüne ev yapmağa kanunda hakkı yoktur! Eğer Haceli senin evin önüne ev yaparsa, seninkinin manzarası kapanacak. Manzarayı geç, yarın getirir senden yana bir hela kor, gayri ölüp ölesiye efendinin kokusunu çek! Haceli evin altını ahır yapacak. Nereye atacak gübreyi? Her evin gübresi kendi ardına atılır. Haceli evi yaparsa ardı nere olacak? Tabii senin evin önü, Haceli'nin gübreligi! Çekilir mi bu Kara Bayram? Sen çeksen bile köylü neye çeksin? Kim oluyor Deli Haceli, köy içine ev yapacak? Pisin biridir. Karataş'ın şerefi yok mu?” (Baykurt, 2006: 52)

Irazca da, Haceli'nin evlerinin önüne ev yaptırmasına şiddetle karşı çıkar, Haceli evlerinin önüne ev yaptırdıktan sonra evlerinin oturulamaz bir hale geleceğini düşünür. Kaymakam'a yaptığı şikâyetle, evlerinin esenlikli bir mekândan, esenliksiz bir mekâna nasıl dönüşeceğini şöyle ifade eder:

Temel kazdılar şimdi evimizin önüne. Evin önünü, yolunu tüm kapatacaklar. Köy yerinde gübreyi arkaya atarlar. Haceli de arkaya atacak. Bizim evin önüne! Karısı pistir. Köyde hela yoktur, kireç yoktur...” (Baykurt, 2006: 186)

Romanda olayların geçtiği mekân olan Karataş köyü'nde, sabahları erkenden işlerine giden köylüler akşama kadar tarlalarında çalışırlar. Köyün gecelerini ise yazar, sessiz, karanlık ve esenliksiz bir biçimde betimler:

“Sokaklarda tek tük insanlar. Bol köpek sesleri. Evlerin kapıları kapalı. Işık sızıyor. Bilinen köy gecesi. Nuri'nin kahvesi yanıyor. İki saat oturup dağılırlar. Hava bulutlu. Bulutlar kuzulmuş. İnce bir ay, görünüp görünüp yitiyor. Yıldızlar seçilmiyor gene.” (Baykurt, 2006: 251)

Romanda kapalı mekânlara göre açık mekânlar daha işlevseldir. Romanda olayların gelişiminde odak mekân olan “ev yeri” olayların akışında, belirleyici bir işlev üstlenir. Köylülerin günlük yaşamlarının daha çok açık mekânlarda geçmesinin de bir sonucu olarak, çoğunlukla açık ve geniş mekânlarda meydana gelen olaylarla romanın olay örgüsü şekillenir.

D. Kişiler

Yılanların Öcü romanında, anlatı kişileri; zengin güçlü köylüler, yoksul güçsüz köylüler, memur ve bürokratlar olarak belirir. Güçlü ile güçsüzün mücadelesini konu eden romanda, Irazca, Bayram, Muhtar, Haceli, Haceli'nin karısı Fatma, Bayram'ın karısı Haçça, Irazca'nın kardeşi Sultanca, Bekçi Mustafa, Kaymakam ve Şakir Efendi gibi kişiler yer alır. Bunlardan başka oldukça geniş bir kişi kadrosuna sahip olan romanda birçok kişinin adı anılmıştır.

Romanda öne çıkan kişiler, güçsüz ve ezilen köylü, güçlü ve ezen köylü ile memur ve bürokratlar gibi üç öbekte toplanabilir:

Güçsüz ve ezilen köylü	Güçlü ve ezen köylü	Memur ve bürokratlar
Bayram ve ailesi	Muhtar	Kaymakam
Bekçi Mustafa	Haceli	Şakir Efendi

Romanın başkışisi konumunda olan Irazca, romanda yaşlı ve güçlü bir kadın tipi olarak yer alır. Oğlu Bayram'ın üzerinde otoriteye sahip olan ve evi yöneten Irazca, hayatı boyunca çilelerle yoğrulmuş yaşlı köylü kadını temsil eder. Bayram, annesinin yönlendirmeleriyle hareket eden, geleceğe yönelik küçük mutluluklar hayal eden zayıf bir kişilik olarak belirirken, Bayram'ın karısı Hacca ise kaderine boyun eğen genç köylü kadını olarak sunulur.

Kara Bayram'ın hasmı Haceli, çıkarları için güçlüünün yanında olan köylü bir tip olarak canlanır. Muhtarın her istediğini yapan Haceli, sınıf atlama arzusuyla her türlü kötülüğü yapmaya yatkındır. Haceli'nin karısı Fatma ise cinselliği temsil eden genç bir kadın olarak romanda yer bulur. Kocasıyla mutsuz bir hayat yaşayan Fatma, yazgısına karşı koymaya çalışan, daha mutlu bir hayatın hayallerine kendini kapıran bir genç kadını canlandırır.

Muhtar Cımbıldak Hüsnü, romanda gücü, zenginliği ve otoriteyi temsil eder. Oldukça olumsuz bir tip olarak çizilen muhtar, okura iyimserlik izlenimi verebilecek hiçbir davranışta bulunmaz. Muhtar, romanda köylüye karşı baskı uygulamaktan çekinmeyen, insanlar tarafından pek sevilmeyen, kibirli ve gösterişi seven bir yönetici tipini canlandırır.

Romanda din adamı görevini üstlenen Beytullah Hoca, köy romanlarındaki genel eğitim doğrultusunda olumsuz bir kişi olarak belirir. Hoca, zengin yanında yer alan, gerektiğinde güçlüünün çıkarları için dinin emirlerini yorumlayan biri olarak okurun karşısına çıkar.

Romanın en gerçekçi kişisi ise, Bekçi Mustafa'dır. Oldukça yoksul olan Bekçi Mustafa, Muhtar'ın yaptıklarının doğru olmadığını düşünse de, geçim derdinden dolayı sesini çıkaramaz. Haksızlıklar karşısında, yoksulluğu ve güçsüzlüğü yüzünden susmak zorunda kalır.

Doğma büyüme köylü olan ve köylünün yaşadığı sıkıntıları yakından bilen sağlık memuru Şakir Efendi, romanda iyi niyetli, dürüst memuru temsil eder. Kaymakam da, köylülerde oluşan genel beklentinin aksine, daha önceki yöneticilerden farklı olarak, yoksulun yanında tavır alan, ilkeli ve dürüst bir bürokrat olarak romanda yer bulur.

E. Toplumsal yapı ve ilişkiler

Köy gerçekliğini ele alan *Yılanların Öcü*, toplumsal yapıdaki aksaklıkların gözler önüne serildiği, zenginlik-yoksulluk, güçlülük-güçsüzlük karşıtlıklarını, ezen ve ezilenin mücadelesini, diyalektik bir yaklaşımla irdeleyen bir roman olarak değerlendirilebilir. Romanda olayların geçtiği köydeki insanların toplumsal düzeyleri yazar tarafından şöyle betimlenir:

“Ufacık ufacak tarlalardır. Köyde sadece Ağali, Kosa, Muhtar Hüsnü, Ekiz İsmail, Üye İbrahim gibi varsılca kişilerinki bir dönümden, iki dönümden fazlaydı; geri kalanlarınki, yarım dönüm, bir evlek! Hiç olmayanlar bile vardır. Beş parmağın beşi Karataş'ta bir değildir.” (Baykurt, 2006: 11-12)

Seksen evli Karataş Köyü'nde, eskiden beri süregelen derebeyli yaşam biçimi bozulmuş, toprak ağası Necip Bey, çiftliğini ortaklarına satarak İstanbul'a göç etmiştir. Bu yeni yaşam biçiminde kişiler görel bir özgürlüğün tadını çıkararak, kendi içlerinde çekişmeye başlarlar. Kara Bayram ağır bir borcun altına girmiş olsa da yine de ortaklıktan kurtulduğu için mutludur:

“Yarıcılıktan kurtulduğumuz yeter ulan! Ya gene bu üç evleği eksek, kaldırdığımızın yarısını ağaya versek daha mı iyiydi? Yılda yirmi dönüm nadas, yirmi dönüm ekin, ondan kalkanın da yarısını ağa bölse daha mı iyiydi? ... Üç bin liralık yedi yılda ödedik. Kır, bayır fazla kalmıyor topraktan. Gayri bundan sonra geniş bir nefes alırız...” (Baykurt, 2006: 38)

Necip Bey'in topraklarını satıp göç etmesinden sonra, derebeyli yapının yerini alan anamalcı dizge, köydeki ilişkileri düzenlemeye başlar. Böylelikle köylülerin toplumsal hayattaki konumları için en belirleyici özellik, ekonomik düzeyleri olur. Yoksul olan köylünün, zengin olanların isteklerine boyun eğmeleri egemen bir bakıştır. Haceli'nin sözleri, bu noktada dikkat çekicidir:

“Sıkı mı? Korktular! Tüfeği elimde gördüler akşam! Zaten yüreksiz millettir bunlar! Çünkü yoksuldurlar. Çünkü çılbaktırlar. Köylük yerinde bir adamın ötebilmesi için cebi şıngırdamalı. Kara Bayram, çiftlikten üç binlik aldı, işte yeni yeni palazlanıyor.” (Baykurt, 2006: 142)

Köyde yönetimi ele geçiren Muhtar Hüsnü, köylünün üzerinde korkuya dayalı bir egemenlik kurmayı seçer. Köylüyle yaptığı konuşmalarda, devlet görevlilerine karşı hep sessiz kalmalarını öğütler. Bu durum derebeylik yapısının bozulması ile ortaya çıkan yeni yapının, gerçekte daha acımasız ve ayrımcı olduğu gerçeğini açıklamaktadır. Muhtar, devlet otoritesini, kendi egemenliğini sürdürmek için kullanmaktadır:

“İşte böyle komşular, hükümet babamız bizi selbest bıraktığından, Kaymakam da hökümetimizin büyük bir memuru olduğundan, hem de ayağımıza kadar geldiğinden, canı yürekten bağıracağız ki, 'Sağ ol efendim, sağ ol!...' Akşamda sabahta ağzınızı arar haa! O zaman da uyanıklığı elden bırakmayın. Çünkü bunlar kurnaz olur. 'Nasıl, hükümetimizden hoşnut musunuz?' diye sorar. Hemen, 'Hoşnutuz!' diyeceksin. 'Hoşnut değiliz!' dedin

mi, onun anlamı başkadır. Senin adını hemen kafasına not eder; sonra candarmaya bir göz kırptı mı, tamam! Altı ay ceza!” (Baykurt, 2006: 190)

Romanda, köylü ile devlet yönetimi arasında derin bir uçurum olduğu gözlemlenir. Yöneticiler, yıllar boyu köylünün hayat koşullarından habersizce görevlerini yürütmüşlerdir. Köylülerin kendi aralarındaki konuşmaları, yöneticilerin kayıtsızlığına işaret eder:

“Kaymakamın yoksullarla işi ne? Herif gelir, iner muhtarın yada köyün en varılının evine. Kuzu! Rakı! Yemenin içmenin tiryakisidir bunlar. Söyleyin başka türlü davranan kaymakamı kim gördü?” (Baykurt, 2006: 219)

Irazca'nın yönlendirmesiyle muhtara başkaldıran Kara Bayram'a hiç kimse destek vermez. Onların haklılığını düşünenler bile, konuşma cesareti gösteremez. Köylünün muhtarın otoritesi karşısındaki korkusu ve sinmişliği, Kara Bayram'ı şikâyetinden vazgeçirmek için söyledikleriyle daha açığa çıkar:

“...Melek Hasan doğru söylüyor, Halil İbiş doğru söylüyor Irazca, fazla güvenme Kaymakam'a! Muhtar barışın diyorsa, alın iğne paralarını, geçin gidin! On gün kadar da yazın orağa gelsin Fatma! Fazla güvenmeyin Kaymakam'a, burada külleyin bu işi!...” (Baykurt, 2006: 220)

Irazca'nın ve Bayram'ın başkaldırısı kendiliğinden gelişen, bireysel sınıf bilincinden yoksun ve örgütsüz bir başkaldırıdır (Tatarlı ve Mollof, 1969: 226). Bundan dolayı romanın sonunda, haksızlığa karşı başarı kazansalar da, haksızlık yapanların cezalandırılması konusunda, köylünün de baskısıyla kararsız kalırlar. Bayram'ın arabulucuların sözlerine uyarak uzlaşmaya yanaşması, romanda ezilenlerin ezenlere karşı kesin başarı sağlamasını engeller. Bu durum, romancının, anamalcı bir deneyim yaşamayan, sınıf bilincinden yoksun toplumlarda, sınıfsal başkaldırılarının olanaksızlığını belirlemesi açısından önemlidir.

Köylülerin dinsel inançlarının oldukça zayıf olduğu gözlemlenir. Annesinin zorlamasıyla abdestsiz Cuma namazına giden Bayram, namaz kılariken Hacı'nın karısı Fatma'yı düşler. Beytullah Hoca'nın vaazını dinlerken aklından geçirdikleri, Bayram'ın dine karşı mesafesini açıkça ortaya koyar:

“Berhudar ol aslanım!” dedi Bayram kendi kendine. “Fakat biz bugünün konuşulmasını istiyoruz. İn, in! Yanımıza in! Yanımızda konuş! Atma ordan, yüksekten!” (Baykurt, 2006: 235)

Roman kişilerinin düşünce ve davranışlarına gelenekler ve halk inanışları yön verir. Köy romanlarında çokça vurgulanan halk inanışlarının etkisi, *Yılanların Öcü*'nde de görülür. Anadolu'nun bazı bölgelerindeki yılan yakmanın bolluk ve yağmur getireceği inancına, romanda rastlanır:

“Hayır, asla göremem! Yakarım! Çünkü yılanı öldürdün de yaktın mı, rahmet çok yağar! Ekin dikin, gök göverti bol olur. Bolluk olur o yıl köy! Eskiden de böyle yaparlarmış. Çok duydum ben bunu...” (Baykurt, 2006: 42)

Romanda toplumsal yapı, zenginlik ve yoksulluk düzleminde biçimlenir. Kişiler arasındaki ilişkileri ekonomik ölçütlere bağlı olan güç dengesi belirler. Halk üzerinde korku-

ya dayalı bir üstünlük kuran muhtar ve Köy Kurulu üyeleri, küçük bir seçkin sınıf olarak romanda yer alır.

IV. Açıklama Aşaması: Aşkın Çözümleme

A. Yazarın özyaşamöyküsü ve dünya görüşü

Baykurt'un özyaşamöyküsü anlatı evreninin yapı taşı oluşturur. Asıl adı Tahir olan Fakir Baykurt, Burdur ili, Yeşilova ilçesine bağlı Akçaköy'de 15 Haziran 1929'da dünyaya gelir. 1948 yılında Gönen Köy Enstitüsü'nü bitiren Baykurt, bir süre köy öğretmeni olarak çalışır. 1955'te Gazi Eğitim Enstitüsü'nden mezun olan yazar, Anadolu'nun değişik yörelerinde öğretmenlik yapmaya devam eder. Demokrat Parti döneminde zaman zaman öğretmenlikten alınarak daha etkisiz görevlere atanır. 1960 ihtilalinden sonra, ilköğretim müfettişliğine getirilir. 1962-63 yıllarında ABD Bloomington Indiana Üniversitesi'nde ders araçları konusunda uzmanlık eğitimi gören Baykurt, 1970'de ODTÜ Halkla İlişkiler ve Yayın Müdürlüğü'ne getirilir. 12 Mart 1971'deki askeri müdahaleden sonra uzun bir süre tutuklu kalır. 1978 yılında Kültür Bakanlığı'na danışman olarak atanır, 1979'da Almanya'ya gider ve göreve dönmeyeceğini Bakanlığa bildirir. Uzun yıllar, Almanya'da, Duisburg kentinde yaşayan Baykurt, 11 Ekim 1999 günü yaşamını yitirir.

Toplumcu gerçekçi çizgide olan Baykurt, şiir, öykü, deneme, masal ve roman gibi edebiyat türlerinde ürünler verir. Daha çok romanlarıyla öne çıkan yazar, 1958'de yayımladığı ilk romanı *Yılanların Öcü* ile büyük bir ün kazanır. Büyük beğeni toplayan, çeşitli ödüllere layık bulunan ve yabancı dillere çevrilen romanları sinemaya ve tiyatroya da uyarlanır. Ancak romanları beğenildiği kadar, eleştirilerin de odağı olur. Bazı eserleri, bir süreliğine yasaklılar listesine girmekten kurtulamaz.

Yazar kimliğinin yanı sıra siyasal bir kimliğe de sahip olan Baykurt'un siyasal hayatı oldukça hareketli geçer. 1965 yılında arkadaşları ile birlikte kurduğu Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın altı yıl genel başkanlığını yapar. 1971 askerî darbesinin ardından sendika kapatılır ve Baykurt tutuklanır, uzun bir yargılama sürecinden sonra beraat eder (Yanardağ, 2005: 14). 12 Eylül öncesinde, can güvenliğinden endişe duyarak 1979'da Almanya'ya gider ve yaşamını orada sürdürme kararı alır (Karabela Şermet, 2007: 42). Almanya'da bulunduğu yıllarda, Türkiye Aydınlarıyla Dayanışma Girişimi adlı kuruluşun ikinci başkanlığını üstlenen Baykurt, çeşitli kültürel etkinliklerin içinde bulunur (Yanardağ, 2005: 19).

Edebiyat türlerinde verdiği eserlerle, köy gerçeğini ele alan Baykurt, Türkiye'de sol düşüncenin hem entelektüel gelişimine katkıda bulunur, hem de solun eylem adamlarından birisi olur. Siyasal ilişkilerine göre kimi zaman önemli kademelerde görev yapan Baykurt, kimi zaman da kovuşturma, tutuklama ve sürgünlerle yüz yüze kalır. İlk öğretmenlik yıllarından yaşamının sonuna kadar düşünceleri doğrultusunda mücadele eder.

B. Anlatının kaynağı

Yılanların Öcü romanı, kaynağını Türkiye'de köylünün içinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik eşitsizliklerden alır. Köylerde yaşanan toprak mücadelesini, zenginlerle

yoksullar arasındaki toplumsal eşitliklessnessikleri ve köylü-devlet arasındaki kopuklukları konu edinen roman, 1950’li yılların ilk yarısını ele alır.

Romanın ilk kaynağını 6 Ekim 1955’te Demet Dergisi’nin 30. sayısında yayımlanan “Yılanların Öcü” adlı iki sayfalık yazı oluşturur. Gazi Eğitim Enstitüsü’nü bitirdikten sonra yazar, otelde kaldığı ilk gece bu yazıyı romana dönüştürmeye karar verir (Karabela Şermet, 2007: 122). Kurgusal zamanıyla, yazarının yazma zamanının örtüştüğü roman, yazarın yazmaya karar vermesinden yaklaşık üç yıl sonra, 1958’de yayımlanır.

Romana kaynaklık eden bir diğer öge, yazarın çocukluğunun geçtiği Burdur ili Yeşilova ilçesine bağlı bir başka köyü, romana mekân olarak seçmesidir. Uzun yıllar köy öğretmenliği yapan, köy gerçekliğini yakından tanıma fırsatı bulan yazarın, köyle ilgili gözlemlerinin de romana kaynaklık edebileceği güçlü bir varsayım olacaktır.

C. Simgesel çözümleme

Ezen ile ezilenin güç savaşımını işleyen *Yılanların Öcü* romanında, Irazca ve oğlu Kara Bayram, bir yandan Muhtar Hüsnü ve Köy Kurulu üyesi Hacı’yle mücadele ederken, bir yandan da geçmiş yıllardan beri ailelerine karşı kin beslediklerine inandıkları yılanlara karşı mücadele ederler.

Kara Bayram’ın ailesinin yılanlarla olan düşmanlıkları, Bayram’ın babası Kara Şali’nin halk arasında yaygın bir söylence olan yılanların şahı Şahmaran’ı öldürmesiyle başlar. Bayram, karısı Haçça’ya yılanlarla olan düşmanlıklarını şöyle anımsatır:

“Bugüne kadar hiç duymadın mı anamdan? Savaşımız var yılan milletiyle! Bu ırzı kırıklar, oldu bitti, bizim takıma düşmandır! Öküzü ineğe zarar verirler! Fırsatını buldular mı esirgemezler!” “... Yılanlar, güya, toplanıp karar vermişler aralarında. Bizim kökümüzü yeryüzünden kazımadıkça içleri rahat etmeyecekmiş!... Kralları Şahmaran’ı öldürmüşüz çünkü...” (Baykurt, 2006: 34-35)

Mitolojilerde, kutsal kitaplarda, masal ve halk hikâyelerinde yer alan yılan, ölümsüzlüğü, kötülüğü, biçim değiştirmeyi, tekrar tekrar yaşamayı sembolize eder (Seyidoğlu, 1998: 86). Romanda kötülük simgesi olarak yer bulan yılan, arada bir sahneye çıkarak kendini anımsatır ve bir çeşit ana örge olarak belirir.

Hacı’nin Muhtar’ın desteğiyle, Kara Bayram’ın evinin önüne ev yapma hayali, Irazca’nın başlattığı direnişle gerçekleşemez. Kaymakam, Irazca’nın şikâyetini dikkate alır ve Hacı, gelişen olaylar sonucunda Kaymakam’ın emriyle kendi açtığı temeli doldurmak zorunda kalır. Irazca ve Kara Bayram, mücadelelerinde başarılı olup kötülüğü yendikleri anda yılanlar yeniden sahneye çıkar ve Irazca’nın kardeşi Sultanca’yı sokarlar. Böylelikle kötülükle savaşımın bitmediği, kötülüğün her an ortaya çıkabileceği gerçeği vurgulanmak istenir. Romanın sonunda Irazca yarı bilinçsiz, bu gerçekliği açığa vurur:

“Yılanlar öç alıyooooo!” diye bağırır. “Yılanlar öç alıyor bakın!... Yılanlar yılanken sizin gibi alçakların hakaretine dayanamadı da, siz insan olduğunuz halde bunca hakarete, bunca zulme, zillete nasıl dayanıyorsunuz behey, he heeey Kara Bayram?...” (Baykurt, 2006: 273)

Roman, Irazca'nın "Düşün yollara! Yollara!..." (Baykurt, 2006: 273) öğüdüyle sona erer. Irazca, bu sözleriyle kötülükle mücadelenin bitmediğini, korkmadan, çekinmeden kötülükle savaşılmaması gerektiğini söyler. Irazca'nın tehlikesine işaret ettiği yılan, romanda kötülüğü imleyerek her zaman savaşılmaması gereken bir düşman olarak belirir. Yılanların varlığı romanda, kötülerle iyiler, zenginlerle yoksullar, güçlülerle güçsüzler arasındaki bu savaşın, sonsuza dek süreceğini gösterir.

V. Sonuç

Köycülüğün hem dünyada, hem de Türkiye'de siyasal bir söylem olarak öne çıkmasıyla birlikte yoğunlaşan köy romanları, edebî bir yönelim olmalarının yanında gerek toplumsal gerekse siyasal veriler sunarlar. Her ne kadar köyü ve köylüyü konu edinen bazı eserler, gerçeklikten uzak ve "güdümlü" olsalar da bu romanlar, tarihsel-siyasal bir süreci aydınlatmaları bakımından önemlidirler.

Köy Enstitüsü çıkışlı yazarlardan biri olan Fakir Baykurt, köy gerçekliğini dile getiren başlıca romancılarıdır. Büyük bir beğeni toplayan, sinemaya ve tiyatroya uyarlanan *Yılanların Öcü* adlı romanıyla Baykurt, derebeyli düzenden anamalcı düzene geçişi ele alarak, bireysel ve bilinçsiz bir başkaldırıyı konu eder. Bu yönüyle, toplumbilimsel bir metin çözümlemesine imkân veren eser, toplumsal yapı ve ilişkilerin gözlemlenebildiği bir metin olma özelliği gösterir.

Olayların gerçek bir mekânda geçtiği romanda, Doğu kültüründe önemli bir simge olan 'yılan'ın kullanılması dikkat çeker. Romanda kötülük simgesi olarak yer alan yılan, işlevsel bir görev üstlenir. Güçsüz ve ezilen sınıfı temsil eden Kara Bayram'ın ailesinin yılanlarla olan mücadelesi aynı zamanda, onların güçlü ve ezen sınıfla yaptıkları mücadelenin de simgesel boyutunu oluşturur.

Sonuç olarak romanda, ister bir siyasal dizge, isterse bir ülkü adına yapılsın, güçlülerin egemen olduğu ve kötülük saçtığı bir evrende, her türlü baskı ve şiddete karşı insanların mücadele etmesi gerektiği, ancak bu mücadelenin sonucunda elde edilecek başarının görece olacağı ve insan için mutlak mutluluğun olmayacağı ortaya konulur.

Kaynakça

Akten, S. (1999). "Yazın ve Toplum İlişkisi Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım: Yazın Toplumbilimi", *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, Gaziantep: Ankara Üniversitesi Tömer Yay., ss. 162-167.

Baykurt, F. (2006). *Yılanların Öcü*, 13. Baskı, İstanbul: Literatür Yay.

Goldmann, L. (1976). *Diyalektik Araştırmalar*, (Çev. Afşar Timuçin), İstanbul: Kavram Yay.

Goldmann, L. (2005). *Roman Sosyolojisi*, (Çev. Ayberk Erkay), Ankara: Birleşik Yay.

- Gürsel, N. (1981). “Yazın Akımlarının Oluşumunda Toplumsal/İdeolojik Yapının Yeri”, *Türk Dili Dergisi, Yazın Akımları Özel Sayısı*, Sayı: 349, Ankara. ss. 3-18.
- İnal, T. (1979). “Oluşumsal Yapısalcı Yazın Eleştirisine Uygulamalı Bir Yaklaşım: Goldmann’dan Racine’i Okurken”, *Fransız Dili ve Edebiyatı Dergisi (FDE)*, 1(4), ss., 61-71.
- Kaplan, R. (1997). *Türk Romanında Köy*, 3. Bsk., Ankara: Akçağ Yay.
- Karabela Şermet, S. (2007). *Fakir Baykurt (Hayatı ve Romanları Üzerine Bir İnceleme)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Karaömerlioğlu, A. (2006). *Orada Bir Köy Var Uzakta -Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem-*, İstanbul: İletişim Yay.
- Karpat, K. (1962). *Türk Edebiyatında Sosyal Konular*, Ankara: Varlık Yay.
- Kıran, A.- Kıran, Z. (2003). *Yazınsal Okuma Süreçleri*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yay.
- Moran, B. (2003). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yay.
- Seyidoğlu, B. (1998). “Kültürel Bir Sembol: Yılan”, *Folkloristik Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, Ankara. ss. 86–93.
- Tatarlı, İ. - Mollof, R. (1969). *Hüseyin Rahmi’den Fakir Baykurt’a Marksist Açından Türk Romanı*, İstanbul: Habora Kitabevi Yay.
- Tilbe, A. (1999). “Albert Camus’nün Veba (La Peste) adlı Romanına Toplumbilimsel Bir Uygulama”, *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu*, Gaziantep: Ankara Üniversitesi Tömer Yay., ss., 105-111.
- Tilbe, A. (2000). *Une Etude Sociologique dans la Petse d’Albert Camus*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Tilbe, A. (2004). “Sartre’in Bekleyiş Adlı Romanına Goldmann’cı Bir Yazın Toplumbilimsel Yaklaşım”, *Edebiyat Sosyolojisi*, Köksal Alver (Ed.). Ankara: Hece Yay., ss. 93–117.
- Timur, T. (1991). *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*, İstanbul: AFA Yay.
- Yanardağ, M. F. (2005). *Fakir Baykurt’un Hikâye ve Romanlarının Tema ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.